

5 pav. Perkasoje 2 0,9–1,05 m gylyje aptikti lipdytinės keramikos radiniai. J. Dobeikienės nuotr.

Fig. 5. Hand-built pottery discovered at a depth of 0.9–1.05 m in Trench 2.

1, 2, 4, 5 (5 pav.). Tikėtina, kad šioje vietoje apie 3000 m^2 dydžio plote yra buvusi neįtvirtinta gyvenvietė.

M. Valančiaus gatvėje ištirtos perkasos 44–45 ir šurfai 2–4, 56–82, žvalgytos iškasos 1–2, 7–11, tranšėja 3. Perkasose po paviršiniais atidengtas XX a. 4 dešimtmečio akmenų grindinys. Bendras kultūrinio sluoksnio storis siekė 1,2–2,2 m storį, viršutiniai 0,8–1 m storio sluoksniai datuoti XIX–XX a. Apatinis, ankstyviausias sluoksnis datuotas XVI a. Šurfuose 59–60, 62–67, 71–72, 75, 80 ir 82 fiksuoti tik XIX–XX a. sluoksniai. Likusiuose šurfuose kultūrinio sluoksnio storis siekė iki 2,4 m storį, archeologiškai nevertingi sluoksniai slūgsojo iki 0,4–0,8 m gylio. Ankstyviausias sluoksnis datuotas XVI a. Be jau minėto XX a. 4 dešimtmečio grindinio šurfuose aptiktos dar 3 laikotarpių grindinių liekanos: XVIII–XIX a. (šurfas 74), XVIII a. (šurfas 79) ir XVI a. (šurfas 73, 78).

Vytauto gatvėje tirtos perkasos 40–41, 43 ir šurfai 48–49, 53–55. Šioje gatvėje fiksuotas 1,5–2,5 m storio kultūrinis sluoksnis, kurio viršutinė dalis iki 0,7–1,4 m gylio datuota XIX–XX a. Ankstyviausias tirtas sluoksnis datuotas XVI a. pabaiga–XVII a. Perkasoje 43 atidengtas raudonų plytų, rištų kalkių skiediniu, mūras. Ties juo perkasoje tirtas statybos metu suformuotas įkasimas. Šurfuose atidengtos grindinių liekanos: šurfe 48 – XVII–XVIII a., 53 – nedatuoti grindinys ir kalkių skiediniu rištų akmenų mūras.

The investigation in Kražiai

The excavation in Kražiai (Kelmė District) (48 trenches (1–47, 10A) and 82 test pits totalling 985.75 m^2 and the survey of 3 utility trenches and 11 pits totalling 48.09 m^2) yielded a cultural layer up to 2.4 m thick with sunken structures in the sterile soil that date to the 1st millennium – 20th century; paving from 4 periods (1930s, late 18th–19th century, 18th century, and 16th century (Fig. 4)) 3 burials, and the remains of masonry and wooden buildings from various periods (Fig. 1). It determined that the cultural layer on Pievų Street continues beyond the boundaries of the protected area (the lots at Pievų St. 11, 13, and 15). The remains of a 1st-millennium settlement's cultural layer that contains hand-built pottery were also discovered on Pievų Street (Fig. 5). The town's earliest cultural layers dated to the 14th (?) – 15th centuries based on the discovered sherds of household pottery and stove tiles with a quatrefoil mouth (Figs. 2, 3). The excavation was conducted down to sterile soil except at those places where structures (walls, paving) were exposed.

Milda Jurgauskaitė,
Mindaugas Brazauskas

Kolegijos gatvė 3 ir Vytauto gatvė 33

2022–2023 m. vykdyti archeologiniai tyrimai Kražiuose, Kolegijos g. 3 ir Vytauto g. 33 sklypuose, kur siekta lokalizuoti buvusius ir istoriniuose planuose atvaizduotus XVII–XIX a. pastatus. Jau ankstesnių archeologinių ir architektūrinių tyrimų metu buvo įsitikinta, kad

1 pav. Kolegijos g. 3 arkinių pamatų vidinė pusė iš PV. N. Brazdeikio nuotr.

Fig. 1. Interior side of the arched foundation at Kolegijos St. 3, as seen from the SW.

turimi Kražių kolegijos ir jos teritorijos istoriniai planai yra netikslūs, juose atvaizduotas užstatymas – schematiškas ir nesuteikia tikslių duomenų apie pastatų vietą ir jų realų dydį. Sklype Kolegijos g. 3 siekiant nustatyti buvusį užstatymą archeologiniai tyrimai atlikti ir anksčiau, 2016 ir 2021 m., juos vykdė D. Jazbutytė (*ATL 2017 metais*, 2018, p. 259–260) ir D. Zubrickas (*ATL 2021 metais*, 2022, p. 367–371), o Vytauto g. 33 sklype archeologiniai tyrimai dar nebuvo vykdyti. Ankstesnių tyrimų metu aptiktos užstatymo liekanos, kurias nesėkmingai bandyta susieti su istorinėje kartografijoje atvaizduota daugmaž šioje vietoje stovėjusia oficina, o vėliau, XIX a. pradžioje, pažymėtu pastatu su 4 kontraforsais. Kolegijos g. 3 sklype yra ūkinis pastatas, kurio fasade matomos dviejų kontraforsų liekanos, bet archeologinių tyrimų metu aptiktų liekanų sąsajos su juo taip pat liko neaiškios.

Kolegijos g. 3 archeologinių tyrimų metu siekta atidengti Š buvusio pastato pamatą, įsigilinti vidinėje pamatų pusėje ir nustatyti, ar čia yra buvusios grindys, rūsio patalpos ar kitos architektūros detalės. Pradėjus kasimo darbus, ties stovinčio ūkinio pastato ŠV kampu nukasus dalį stataus erodavusio šlaito buvo atidengti apie 80 cm pločio pastato pamatai. Išorinėje jo pusė apmūryta netašytais akmenimis, vidinė pusė – plytų mūras, iš kurio krauti arkiniai pamatai (1 pav.). Išorėje akmenys rišti kalkiniu skiediniu. Dalis šio akmenų mūro yra matoma išlikusioje 1936 m. fotografijoje. Atidengtos arkinių pamatų plytos buvo surištos su stovinčiu ūkiniu pastatu ir leido sekant arkinių pamatų kontūru atsekti visą buvusio užstatymo perimetrą, Bendras atidengtas Š sienos ilgis siekia 24,8 m. Vidinėje pamato pusėje tirtų sluoksnių pobūdis rodo, kad šioje pastato dalyje nėra buvusio pusrūsio, kultūrinis sluoksnis nesuformuotas, o gruntas natūralios kilmės, vietomis užpiltas per trumpą laiką.

Pasiekus pastato R sieną, aptiktos buvusio kontraforso liekanos, einančios žemyn į kalvelės šlaito apačią. Virš jo šlaitui sutvirtinti sudėti nesurišti lauko akmenys. Aptiktas kontraforsas rodė, kad atidengtos mūro liekanos yra sietinos su 1817 m. plane atvaizduotu pastatu. Iš plano matyti, kad pastatas turi 4 kontraforsus. Kadangi kontraforsų vietoje kalvelės šlaitas formuotas XIX–XX a. jau nelikus kontraforsų antžeminės dalies, jie atidengti mechanizuotai nukasant paviršinį sluoksnį. Iš viso atidengti 4 kontraforsai (2 pav.). Visi jie orientuoti Š–P kryptimi. Šioje sklypo vietoje reljefas žemėja Š–ŠV kryptimi link Kražantės upės slėnio, kuriame būdavo užliejamos pievos. Šios gamtinės aplinkybės ir lėmė kontraforsų įrengimo poreikį. Kontraforso ilgis maždaug apie 5,5 m. Atidengtas plotis apie 0,9–1 m, bet struktūra šonuose apardyta. Papildomai buvo kasami 5 šurfai, kuriais siekta surinkti papildomos medžiagos architektūros tyrimams. Atidengtos liekanos buvo uždengtos stogine. Numatoma kitais metais toliau tęsti archeologinius tyrimus ir atidengti visą pastato perimetrą.

2 pav. Kolegijos g. 3 atidengti kontraforsai iš Š. N. Brazdeikio nuotr.

Fig. 2. The buttresses exposed at Kolegijos St. 3, as seen from the N.

Vytauto g. 33 sklype tirta viena 23x1 m dydžio perkasa siekiant lokalizuoti bursos ar konvikto pastato vietą ir jo liekanas. Tirtoje perkasoje aptiktos plytų grindys ir keturių pamatų liekanos, jų aplinkoje aptikti XVII a. datuojami radiniai.

Įvertinus atidengtų struktūrų statybines medžiagas (kalkinis skiedinys, plytų duženos, antrinio naudojimo plytos), nustatyta, kad pastatai, kuriems priklausė liekanos, galėjo būti statyti XVII a. II pusėje–XIX a. Dėl archeologinių tyrimų fragmentiškumo identifikuoti pastatus ir jų išplanavimą šiame tyrimų etape nėra galimybės. Spėjama, kad vienas pamatas, kuris buvo aptiktas apie 1,4 m gylyje nuo dabartinio kiemo paviršiaus, galėtų būti 1747 m. vaizduojamos bursos ar konvikto pastato pamatas (3 pav.).

3 pav. Vytauto g. 33 spėjama bursos ar konvikto pamato liekana iš PV. N. Brazdeikio nuotr.

Fig. 3. The remains of the suspected bursary / convictus foundation at Vytauto St. 33, as seen from the SW.

Kolegijos St. 3 and Vytauto St. 33

The 2022–2023 investigations at Kolegijos St. 3 and Vytauto St. 33 in Kražiai (Kelmė District, W Lithuania) located 17th–19th-century buildings depicted on older and historical plans: the remains of former urban development at Kolegijos St. 3, i.e., the arched foundation and

buttresses of a building's N wall (Figs. 1, 2) and at Vytauto St. 33, the foundations of 4 second half of the 17th–19th-century structures as well as 17th–19th-century finds. It is suspected that one foundation could be from the building shown as the bursary or convictus in the 1747 historical plan (Fig. 3).

KRETINGA

Simonas Sprindys, Jurgis Sadauskas, Kiprijonas Ivinskis

Kretingos senamiesčio tyrimai 2020–2021 m.

2020–2021 m. Kretingoje rekonstruojant Vilniaus gatvės ir Rotušės aikštės V dalį, vietovėje, patenkančioje į saugomas Kretingos miesto istorinės dalies (UK 17091), Kretingos senojo miesto vietos (UK 12310), Kretingos bernardinų vienuolyno ir Viešpaties Apsireiškimo Švč. Mergelei Marijai bažnyčios statinių komplekso (UK 1429), Kretingos dvaro sodybos (UK 318) teritorijas, vykdyti archeologiniai tyrimai. Žvalgomųjų tyrimų metu ištirti 157 šurfai, bendras 325,2 m^2 plotas, detaliųjų – 53 perkasos ir 17 šurfų, bendras 4460 m^2 plotas. Žvalgymų metu žvalgytas 24 311,1 m^2 plotas. Pirminiai duomenys apie šiuos tyrimus paskelbti 2021 m. (Sprindys S., Sadauskas J. Senasis Kretingos mirstas (archeologiniai tyrimai 2020–2021 m.), *Kretingos rajono archeologiniai tyrimai ir perspektyvos*. Kretinga, 2021, p. 95–109).

Kretingos istorija siekia XV a., kai dabartinio miesto vietoje pradėjo kurtis mažesnės gyvenvietės, ilgainiui susijungusios į vieną – Kretingos miestą. Būdama prie svarbaus prekybos kelio, tarp Žemaitijos ir Klaipėdos uosto, Kretinga greitai tapo ne tik žemdirbių, bet amatininkų ir pirklių gyvenviete, o 1598 m. jau buvo vadinama miesteliu (Meilus E. Žemaitijos kunigaikštystės miesteliai XVII a. II pusėje–XVIII a. Vilnius, 1997, p. 162). XVII a. pradžioje miestas buvo perplanuotas ir jo širdimi tapo keturkampė turgavietė, kurios centre pastatyta rotušė – magistrato namai. XVII a. II pusėje miestas gerokai išaugo, bet nuo pat XVIII a. iki XX a. vidurio Kretingą purtė negandos – Šiaurės karo meru miestas sudegė (*Lietuviškoji tarybinė enciklopedija*, Vilnius, 1980, t. 6, p. 165), daugybę miestiečių gyvybių nusinešė 1710–1711 m. Didysis maras, o Kretingą niokojo gaisrai 1788, 1889, 1908, 1913 m. Kretinga vis atsistatydavo, bet niekada neatgavo tokios reikšmės, kokią turėjo XVII–XVIII a. (Miškinis A. *Lietuvos urbanistikos paveldas ir jo vertybės*, III t.: *Vakarų Lietuvos miestai ir miesteliai*, kn. I. Vilnius, 2004, p. 305). Pirmaisiais nepriklausomybės metais Kretinga atrodė niūriai: gatvės apleistos, grindiniai neprižiūrimi, viduryje aikštės stūksojo apgriuvusi cerkvė, šalia turgavietės riogsojo sudegusių pastatų liekanos (Kanarskas J. *Kretingos miesto centrinės dalies istoriniai tyrimai*. Kretinga, 2014, p. 15). Galiausiai 1941 m., Antrojo pasaulinio karo fone, vokiečiams padegus sinagogą iš gaisrui išplitus, per dieną sudegė didelė miesto dalis. Išliko tik į R nuo turgavietės ir Birutės gatvėje stovėję namai. Pasibaigus karui didelėje miesto dalyje teberiogsojo griuvėsiai (Kanarskas J. *Kretingos miesto centrinės dalies istoriniai tyrimai*. Kretinga, 2014, p. 19). 1948 m. pradėtas tvarkyti miesto centras: išvalyti griuvėsiai, prie gatvių pasodinti medžiai. Pagal 1964 m. projektą (KM ikonografijos rinkinys, be metrikos) miestas pradėtas iš naujo užstatyti tipiniais tarybiniais pastatais. Neužstatytas liko senamiesčio Š kvartalas, kuriame po 1954 m. įrengtas skveras (Lazdynienė M. Žaliuok, skvere, Švyturys (Kre-